

Remissvar Utkast till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Inledning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss av promemorian Tydligare regler om underrättelseskyldighet när barn som misstänks för brott frihetsberövas. Rädda Barnen kommenterar förslagen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som utgångspunkt.

Rädda Barnen tillstyrker överlag lagförslagen som läggs fram i utkastet till lagrådsremiss. Rädda Barnen anser dock att utkastet till lagrådsremiss till stor del saknar en barnrättslig konsekvensanalys och att flera viktiga aspekter utifrån ett barnrättsperspektiv inte reflekteras över. Rädda Barnen finner detta anmärkningsvärt när det är lagförslag som på ett uppenbart sett berör barn. Detta är inte i linje med regeringens syfte med inkorporeringen av barnkonventionen för två år sedan och vi utgår från att detta finns med tydligare i en kommande lagrådsremiss och proposition.

Sammanfattning

- Rädda Barnen tillstyrker förslaget om att avskaffa nuvarande könsbyteslagen och ersätta den med två nya lagar, så att könskorrigeringar av juridisk och medicinsk natur inte är beroende av varandra.
- Rädda Barnen varken tillstyrker eller avstyrker 18-årsgränsen för medicinsk könskorrigering, då utkastet saknar en barnrättslig analys i denna fråga.
- Rädda Barnen anser att det bör finnas en möjlighet för barn under 12 år att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen, efter en bedömning av barnets ålder och mognad, om det är för barnets bästa och vårdnadshavarna samtycker till ändringen. Detta torde göra lagstiftningen mer i harmoni med barnkonventionen.
- Rädda Barnen saknar en beskrivning av hur en bedömning av barnets bästa ska göras i ärenden som rör ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.
- Rädda Barnen saknar en diskussion om möjligheterna för barn som bara har en vårdnadshavarens samtycke att få till stånd en ändring.
- Rädda Barnen saknar en diskussion kring möjligheterna för barn som är omhändertagna enligt LVU och deras möjligheter att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen om inte vårdnadshavarna samtycker.
- Rädda Barnen anser att en ändring av kön i folkbokföringen ska anses vara fastställt och därmed inte ha presumtionsverkan
- Rädda Barnen saknar en tydlig barnkonsekvensanalys och även en barnrättslig konsekvensanalys av förslagen. Detta är inte i linje med syftet med inkorporeringen av barnkonventionen.
- Rädda Barnen beklagar djupt att barns åsikter om förslaget som läggs fram inte har inhämtats och beaktats i lagstiftningsprocessen, vare sig i de utredningar som ligger till grund för detta utkast till lagrådsremiss, eller av regeringen själv i arbetet med framtagandet av det.
- Rädda Barnen anser att regeringen bör tillskjuta medel för att stötta forskning om transbarn och – ungdomar, om könskorrigeringar och dess effekter.

- Rädda Barnen ställer sig bakom RFSL:s och RFSL Ungdoms förslag om att utreda icke-medicinskt motiverade ingrepp på barn med medfödda könsavvikelser.

Kap. 6 Upphävande av könstillhörighetslagen

Rädda Barnen tillstyrker förslaget om att lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphävas och delar bedömningen att processen för ändring av kön i folkbokföringen bör särskiljas från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Att ha rätt kön juridiskt, tillsammans med att bli kallad för rätt namn och att rätt pronomen används, är av stor vikt för barn och unga. Det framgår bland annat i Barnombudsmannens rapport om transbarns erfarenheter.¹ Rädda Barnen tror att denna förändring, som innebär en möjlighet för barn att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen, kommer vara av stor vikt för många barn med könsdysfori.

Kap. 7 En ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Rädda Barnen tillstyrker att en ny lag kommer på plats, samt de följdförslag som finns. Rädda Barnen har dock synpunkter på en punkt:

Kap. 7.3 Förutsättningar för kirurgiskt ingrepp

Rädda Barnen tillstyrker de flesta delar av förslaget angående de förutsättningar som krävs för att ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen ska få genomföras. Rädda Barnen har dock vissa synpunkter angående 18-årsgränsen och kan varken avstyrka eller tillstyrka denna del på grund av följande:

Enligt Folkhälsomyndighetens studier är transpersoner, inklusive unga transpersoner, överrepresenterade när gäller psykisk ohälsa, suicidtankar och suicidförsök.² I Barnombudsmannens rapport om erfarenheter från unga transpersoner lyfter flera barn vikten av att kunna få känna sig som sitt rätta kön, inklusive ha möjlighet till medicinsk könskorrigering, som mycket viktig. Vissa barn uttrycker det som att det är på liv och död – utan en korrigering kommer barnet att ta sitt liv.³ Rädda Barnen delar också den komplexa syn på hur medicinsk könskorrigering av barn förhåller sig till barnkonventionen som Barnombudsmannen beskrev i sitt remissvar till Ds 2018:11.

Rädda Barnen anser därför att frågan om möjligheter till medicinsk könskorrigering för personer under 18 år är viktig att belysa utifrån flera perspektiv. Utkastet till lagrådsremiss tar upp ett antal viktiga perspektiv, inklusive den viktiga aspekten att det inte finns någon forskning eller beprövad erfarenhet av medicinsk könskorrigering på barn och vilka eventuella konsekvenser detta kan få på barn på lång sikt. Utkastet saknar dock ett viktigt perspektiv i sin analys, nämligen barnens åsikter om medicinsk könskorrigering. Enligt barnkonventionen artikel 12 har barn rätt att få komma till tals i alla åtgärder som berör barn, vilket inkluderar lagstiftningsåtgärder. Regeringen har själv understrukit vikten av att barn får göra sin röst hörd i alla processer och att barn deltagande

¹ Barnombudsmannen. Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer. 2021.

² Folkhälsomyndigheten. Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner. 2015 samt Psykisk hälsa, suicidalitet och självskada bland unga transpersoner. 2020.

³ Barnombudsmannen. Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer. 2021.

ska vara centralt i alla ärenden och beslut som rör barn.⁴ Rädda Barnen beklagar att de utredningar som utkastet till lagrådsremiss bygger på inte har genomfört konsultationer med barn om dessa frågor och att inte regeringen själva har låtit ta in detta perspektiv i sitt beredningsarbete.

Utkastet refererar också till lagrådets kritik mot det tidigare förslaget om att möjliggöra för barn över 15 år att få tillgång till medicinsk könskorrigering.⁵ Lagrådets kritik till förslaget handlade främst om inskränkningen av vårdnadshavarnas bestämmanderätt, då förslaget skulle ge barn denna möjlighet utan vårdnadshavarnas samtycke. I övrigt fördes inget resonemang utifrån barnkonventionen. Rädda Barnen beklagar att regeringen i detta utkast till lagrådsremiss inte har gjort en större barnrättslig analys av möjligheterna till medicinsk könskorrigering för barn under 18 år *med vårdnadshavarens samtycke*.

Med beaktande av Folkhälsomyndighetens och Barnombudsmannens rapporter om transbarns psykiska hälsa och tankar kring medicinska könskorrigeringar, att utkastet till lagrådsremiss inte har analyserat barns åsikter i frågan samt att det inte förs ett resonemang kring frågan utifrån ett barnrättsligt perspektiv (likt det Barnombudsmannen förde i sitt remissvar), kan Rädda Barnen varken avstyrka eller tillstyrka ett förslag med en skarp 18-årsgräns, utan möjlighet för barn att i vissa synnerliga fall, där det är av nödvändighet för barnets liv, överlevnad och hälsa, få genomgå en medicinsk könskorrigering.

I det fall att regeringen väljer att gå vidare med en strikt 18-årsgräns, uppmanar Rädda Barnen regeringen att följa utvecklingen och forskningen inom transvården internationellt för att i framtiden möjligtvis öppna upp för unga under 18 år att få genomföra medicinska könskorrigeringar, om vetenskap och erfarenhet visar att det kan ske utan större risker och det anses förenligt med barnkonventionen.

Kap. 8 En ny lag som ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Rädda Barnen tillstyrker att en ny lag kommer på plats, samt de flesta följdförslag som finns. Rädda Barnen har dock följande synpunkter på vissa förslag/delar av förslag:

12-årsgränsen för möjlighet att ändra det kön som framgår av folkbokföringen

Rädda Barnen har förståelse för att det behöver sättas en åldersgräns för när barn ska samtycka till vissa åtgärder som berör dem. Ett samtycke innebär en beslutanderätt för ett barn vilket är ett steg längre än att bara få göra sin röst hörd och få sin åsikt beaktad, vilket är kravet i barnkonventionen. I viktiga frågor, såsom ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, är det viktigt att det inte sker mot barnets vilja och då behövs ett uttryckligt samtycke. Då en gräns för 12 år finns i andra lagar, anser Rädda Barnen att det är en väl avvägd ålder för just ett skriftligt samtycke.

Rädda Barnen vill dock lyfta frågan om det även ska finnas en möjlighet för barn under 12 år att ändra det kön som framgår av folkbokföringen, under förutsättning att det görs en bedömning av barnets ålder och mognad i kombination med en bedömning av barnets bästa. Många barn och ungdomar, och även vuxna, som identifierar sig

⁴ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Sid 75.

⁵ Lagrådet. Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-10-23 Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

med ett annat kön än det kön som framgår av folkbokföringen, vittnar om att denna identifikation har funnits sedan personen var mycket liten. Rädda Barnen anser att därför, med beaktande av barnets rätt till identitet i artikel 7 i barnkonventionen tillsammans med artikel 12 och 3, att det bör finnas en möjlighet att ändra det kön som framgår av folkbokföringen även före 12 års ålder. I dessa fall kan det möjligen krävas att en lämplig statlig myndighet gör bedömningen av barnets ålder och mognad i denna fråga samt bedömningen av barnets bästa.

Vårdnadshavarnas samtycke

Rädda Barnen delar generellt den syn på vårdnadshavarnas rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter som framgår av utkastet. Rädda Barnen anser dock, på ett generellt plan, att denna rätt och skyldighet i praktiken har fått för långtgående konsekvenser för barn, i synnerhet på barn i utsatta situationer, som på olika sätt hindrar barn från att tillgodogöra sig alla rättigheter som framgår av barnkonventionen. Att barnet ska vara med och få inflytande över beslut utifrån ålder och mognad begränsas ofta utifrån olika fastställda åldersgränser eller en för restriktiv syn på föräldrabalkens bestämmelser från myndighetspersonal. Rädda Barnen hade önskat att regeringen hade reflekterat mer över detta i sitt utkast.

Rädda Barnen saknar också till en reflektion över konsekvenserna för barn som inte har sina vårdnadshavares samtycke till ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. I Barnombudsmannens studie uppgav många att just stöd från föräldrar och andra nära personer var viktigt i processen. Samtidigt uppgav 25 % av de tillfrågade barnen att de inte hade stöd från sina föräldrar i sin könsidentitet.⁶ Detta är en viktig fråga att belysa och säkerställa att dessa barn kan få stöd på olika sätt i sin identitetsprocess. Om barn hade konsulterats av de utredningar som ligger till grund för detta utkast, eller av regeringen själv i sitt beredningsarbete, hade det troligtvis kommit fram mer information om detta.

Rädda Barnen vill här särskilt belysa två grupper av barn som kan ha svårt eller omöjligt att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen utifrån utkastets förslag och som utkastet inte belyser på ett genomgripande sätt:

Barn som bara har en vårdnadshavare som samtycker

Det är inte ovanligt att vårdnadshavare har olika syn på vad som är barnets bästa och hur barnets vilja ska beaktas, i synnerhet inte då barnet inte lever tillsammans med båda vårdnadshavarna. Det finns också barn som har två vårdnadshavare där den ena tillfälligt eller permanent inte har möjlighet att ge samtycke, tex på grund av psykisk sjukdom. I det förslag som kom 2018 föreslogs en möjlighet för socialnämnden att godkänna en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om en av vårdnadshavarna motsätter sig detta. Detta förslag finns inte med i det utkast till lagrådsremiss som regeringen nu har lagt fram. Detta då lagrådet ansåg att vårdnadshavarnas bestämmanderätt inte kan inskränkas på detta sätt om det inte är nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse och är proportionerligt. Ett klart praktiskt behov måste ha framkommit. Lagrådet ansåg att det förslag som fanns på bordet 2018 inte hade visat på ett sådant praktiskt behov. Regeringen lutar sig även mot att Socialstyrelsen framhåller att det råder skilda meningar i frågan om barns behov av att kunna ändra kön i folkbokföringen.

⁶ Barnombudsmannen. Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer. 2021. Sid 38.

Rädda Barnen anser att även i denna fråga hade utkastet vunnit på att konsultera barn och ungdomar i större utsträckning, för att dels få veta mer om behovet av att kunna ändra kön i folkbokföringen, dels hur vanligt eller ovanligt det är med olika stöd från vårdnadshavarna. Detta hade kunna visa på vilket praktiskt behov som föreligger för att vårdnadshavarens bestämmanderätt ska begränsas.

Rädda Barnen anser att för vissa barn kan det vara av en sådan stor betydelse för barnets hälsa, liv och utveckling att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen att det bör kunna ske även om en vårdnadshavare inte samtycker. Rädda Barnens anser därför att det bör föras in en möjlighet för lämplig myndighet att besluta om samtycke för ett barn om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen om endast en vårdnadshavare samtycker, det finns synnerliga skäl och är för barnets bästa.

Barn som vårdas utanför hemmet med stöd av lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

När barn omhändertas av samhället med stöd av LVU, behåller vårdnadshavarna bestämmanderätten över barnet inom många områden. Detta kan i vissa fall leda till problem och svårighet för barnet. Exempelvis har Rädda Barnen genom åren träffat många omhändertagna barn som inte har kunna följa med familjehemsfamiljen på semester utomlands då vårdnadshavarna inte har godkänt en ansökan om pass. Ibland nekar vårdnadshavarna för att de inte vill, ibland handlar det om att vårdnadshavarna inte har kapaciteten att samtycka.

Regeringens utkast till lagrådsremiss reflekterar inte över denna grupp barn över huvud taget. Detta trots att det torde finnas ett antal barn där omhändertagande grundas, helt eller delvis, i barnets könsidentitet. Det kan handla om att barnet far illa i hemmet på grund av könsidentiteten, eller att barnet har skadat sig själv på grund av psykisk ohälsa relaterad till könsidentiteten. Det kan också handla om barn som har vårdats utanför hemmet i större delen av sitt liv, där vårdnadshavarna inte har den kontakt med barnet som möjliggör att de kan göra en fullvärdig bedömning av barnets bästa. Med det förslag som ligger har dessa barn, som inte har vårdnadshavarnas stöd i processen eller inte har vårdnadshavare som är kapabla till att samtycka, ingen möjlighet att ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Rädda Barnen anser att socialnämnden bör ges en möjlighet att för dessa barn gå in och samtycka till ändring, om det är nödvändigt för barnets liv, överlevnad, hälsa, utveckling och förenligt med barnets bästa.

Bedömning av barnets bästa i processen

Rädda Barnen är väl införstådda med syftet att ta bort det rättsliga rådet och att göra möjligheten till att ändra juridiskt kön till en administrativ åtgärd. Vi tror att förenkling av processen och att undvika statlig utvärdering är en viktig aspekt av att tillgängliggöra och underlätta för barn att leva med sin identitet, en rättighet utifrån artikel 7 i barnkonventionen. Samtidigt, är det viktigt att barns behov utreds utifrån barnets bästa i enlighet med barnkonventionen. Vi ser inte att denna analys gjorts i nuläget.

Enligt artikel 3 i barnkonventionen ska barnets bästa bedömas och beaktas i alla åtgärder som rör barn. Att ändra det kön som framgår av folkbokföringen är i högsta grad en åtgärd som berör barn. I propositionen till inkorporeringen av barnkonventionen understryker regeringen vikten av att förarbeten till nya lagar måste vara

tydlig kring principen om barnets bästa och att det ska vara ett fokus på barnets bästa som ett tillvägagångssätt.⁷ Trots detta så finns det väldigt lite, om någon, reflektion i utkastet kring hur bedömningen av barnets bästa ska göras, vem som ska genomföra den och hur den ska beaktas, exempelvis om barnets bästa ska vara avgörande. Rädda Barnen beklagar detta djupt.

Utkastet beskriver att vårdnadshavarna förutsätts vara de som känner barnet barns och som tillsammans med barnet ska göra en avvägning av barnets behov av en ändring, konsekvenserna av ändringen och hur stabil barnet är i sin könsidentitet. Rädda Barnen tolkar detta som att regeringen anser att bedömningen av barnets bästa görs av vårdnadshavarna innan de samtycker till ändringen. Detta är i sig i överensstämmelse med artikel 18 i barnkonventionen, att föräldrar ska vägledas av barnets bästa i sin uppfostran. Rädda Barnen ställer sig dock tveksam till om detta förfarande kan anses helt leva upp till den prövning av barnets bästa enligt artikel 3 som ska göras innan administrativa åtgärder genomförs, och som, enligt konventionen, ska genomföras av en administrativ myndighet. Rädda Barnen önskar ett tydliggörande av detta i regeringens fortsatta beredning av ärendet.

Presumtionsverkan av ändringen av kön i folkbokföringen

Rädda Barnen delar den farhåga som RFSL och RFSL Ungdom lyfter i sitt remissvar vad gäller att ett ändrat juridiskt kön går från att vara fastställt till att ha presumtionsverkan.⁸ Precis som de båda organisationerna lyfter anser Rädda Barnen att detta är en försämring från situationen för transpersoner idag. I detta avsnitt fattas också en analys av vad det eventuellt skulle kunna få för konsekvenser för ett barn om hen inte får sitt nya kön accepterat av en myndighet.

Övriga kommentarer på utkastet

Avsaknad av barn- och barnrättslig konsekvensanalys

I kapitlet för konsekvensanalyser saknas helt en barnkonsekvensanalys, trots att det är lagförslag som direkt berör barn. Inte heller en gedigen barnrättslig konsekvensanalys av förslagen har gjorts, exempelvis hur en prövning av barnets bästa innan byte av juridiskt kön är tänkt att genomföras. Rädda Barnen konstaterar även att barns egna åsikter om förslagen saknas (se mer nedan).

Rädda Barnen finner detta högst anmärkningsvärt, i synnerhet utifrån att barnkonventionen numera är inkorporerad i svensk lagstiftning. Rädda Barnen vill här påminna regeringen om vad den själv förde fram i sin proposition⁹:

"[...]det är viktigt att hela lagstiftningskedjan, från utredningsdirektiv till beslut i riksdagen, präglas av ett barnrättsperspektiv. Det är viktigt att barnets rättigheter uppmärksammas och fångas upp på ett tidigt stadium i lagstiftningsprocessen i de fall där det kan vara av relevans. [...] Om barnets rättigheter beaktas redan på

⁷ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Sid 94.

⁸ RFSL och RFSL Ungdom. Remissvar utkast lagrådsremiss: Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. 2022.

⁹ Prop 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Sid 95.

utredningsstadiet och synliggörs i betänkanden, kan det bidra till att fördjupa diskussionen om de framlagda förslagen och ge ett bättre underlag inför det efterföljande lagstiftningsarbetet.”

Som framgår av Rädda Barnens kommentarer i detta remissvar, saknas ett antal viktiga barnrättsliga perspektiv, vilket hade kunnat undvikas om regeringen följt sin egen ambition.

Rädda Barnen anser att detta utkast till lagrådsremiss inte lever upp till regeringens egen ambition om lagstiftningsprocesser och vi förväntar oss att regeringen i sitt fortsatta arbete i frågan beaktar barnrättsperspektivet fullt ut.

Avsaknad av barns åsikter om könskorrigeringar (medicinska och juridiska) saknas

Enligt artikel 12 i barnkonventionen har alla barn rätt att komma till tals och få sina åsikter beaktade (utifrån ålder och mognad) i alla frågor som berör dem. Detta inkluderar lagstiftningsprocesser.¹⁰ I propositionen till inkorporering av barnkonventionen lyfter regeringen fram att en del av att se barn som rättighetsbärare är att barnets rätt att bli hört och få sina åsikter beaktade tillgodoses systematiskt i alla processer som rör barn och att barnets egenmakt och deltagande ska vara centralt i alla ärenden och beslut som rör barnet.¹¹

Inte någon av de utredningar som ligger till grund för utkastet till lagrådsremiss har inhämtat barns och ungas åsikter om de förslag som läggs fram i utredningarna. Rädda Barnen anser att regeringen borde ha uppmärksammat detta och i sitt fortsatta interna arbete med förslagen säkerställt att barns åsikter kommer fram. Rädda Barnen kan inte utifrån utkastet se att så har skett. Detta trots att Barnombudsmannen under 2019-2021, på regeringens uppdrag, genomförde en studie där de samtalade med barn och unga med transerfarenhet om vissa av de förslag som läggs fram i detta utkast till lagrådsremiss. Denna studie hänvisas inte ens till i utkastet.

Rädda Barnen anser att regeringen i sitt fortsatta lagstiftningsarbete, såväl inom denna fråga som andra frågor som berör barn, säkerställer att inget lagförslag läggs fram där inte barns åsikter på något sätt har samlats in och beaktas. Detta bör tydliggöras i alla direktiv till kommande utredningar och pågående utredningar som berör barn där detta inte finns tydligt formulerat i direktiven, och de bör då få ett tilläggsdirektiv om att lyssna in barn och unga.

Ytterligare förslag från Rädda Barnen för att stärka situationen för transbarn Ekonomiskt stöd till forskning om transungdomar och könskorrigeringar

Det finns idag lite forskning om transbarn och -ungdomar och än mindre om könskorrigeringar och dess effekter. Forskning är viktigt för att få kunskap om gruppens levnadsvillkor, vilka insatser som är effektiva och vad gruppen själv önskar se för förändringar. Regeringen bör därför säkerställa att det finns särskilda medel att söka för att genomföra forskning på området.

¹⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter. Allmän kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hört. Punkt 122.

¹¹ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Sid 75.

En utredning bör tillsättas om icke-medicinsk motiverade kirurgiska ingrepp på barn med medfödda könsavvikelser

RFSL och RFSL Ungdom lyfter i sitt remissvar frågan om intersexbarns rättigheter och det faktum att det utförs icke-medicinskt motiverade kirurgiska ingrepp på dessa barn innan de är tillräckligt gamla och mogna för att själva samtycka till ingreppet. Rädda Barnen delar RFSLs och RFSL Ungdoms förslag om att en utredning bör tillsättas för att se över denna fråga.

Stockholm 7 februari 2022

Helena Thybell
Generalsekreterare Rädda Barnen